

НАПРЯМ 1

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

МОРФЕМНА СТРУКТУРА МОВИ В ПАРАДИГМІ СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Бабій І. М.

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри
загального мовознавства і слов'янських мов
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Постановка наукової проблеми та її значення. В останні десятиріччя дослідження в галузі словотвору набули особливої активності та актуальності. Вагомим здобутком сучасної дериватології є теоретичні праці І. Ковалика, К. Городенської, О. Безпояско, Н. Клименко, Є. Карпіловської, М. Плющ, В. Горпинича, Л. Полюги, З. Сікорської та ін. Вивчення морфемної будови мови здавна викликає науковий інтерес дослідників з погляду етимології, семасіології, історії мови тощо, тому і сьогодні дериватологічні розвідки є **актуальними**. У центрі нашого дослідження буде сучасна система морфем в українській мові, їх класифікація та характеристика.

Мета праці – здійснити аналіз морфемної системи української мови, розглянути сучасні класифікації морфем та особливості їх вивчення в сучасній лінгвістиці.

Для реалізації задекларованої мети необхідно розв'язати такі **завдання**: а) розглянути систему морфем української мови; б) охарактеризувати їх типи; в) описати сучасну класифікацію афіксів; г) визначити аспекти та особливості вивчення морфемікону.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Словотвір як окрема наукова галузь сформувався в останні десятиліття ХХ ст. До цього часу будову слів та їх творення вивчали в розділі «Морфологія», але завдяки працям І. Ковалика, К. Городенської, Н. Клименко, Є. Карпіловської, З. Потіхи, О. Земської, О. Кубрякової, Г. Циганенко та ін. «Словотвір» виділився і почав функціонувати як окремий розділ зі своїм об'єктом, терміним апаратом, своєю системою завдань і проблематикою.

Курс «Словотвір» об'єднує 3 підрозділи зі своїми завданнями та предметом вивчення: морфеміку, словотвір і деривацію. Головна проблема «Морфеміки» – з'ясування морфемної будови слова, виділення морфем.

Основною одиницею морфеміки є *морфема*. Поняття «морфема» в науковий обіг увів та витлумачив значення І. Бодуен де Куртене у 70-х роках ХІХ ст. *Морфема* – «елементарна, мінімальна одиниця мови, формально не подільна в межах одного слова, але подільна за семантикою» [9, с. 342]. Головні риси морфеми «як одиниці словотвірного рівня (або підрівня): 1) її мінімальність у плані значущих одиниць мови; 2) бінарний, 2-сторонній характер; 3) відтворюваність як готової і цілісної одиниці; 4) її повторюваність в інших словах» [2, с. 16].

Складним і важливим завданням дослідників морфемної системи мови є укладання морфемних словників. В україністиці наявні такі основні лексикографічні праці: «Морфемний словник» (1983 р.) [7], «Словник українських морфем» (2001 р.) Л. Полюги [8]; «Морфемний аналіз. Словник-довідник» (1980 р.) І. Яценка [10].

У сучасній лінгвістиці поширений поділ усіх морфем на *кореневі* й *афіксальні*. Корінь слова – «основна, єдина обов'язкова для кожного слова морфема, що є носієм його лексичного значення, повторюється у всіх граматичних формах і споріднених словах» [9, с. 254]. В українській мові налічують близько 15 тисяч коренів. Слова зі спільним коренем становлять словотвірні гнізда. В україністиці першим морфемно-словотвірним словником гніздового типу є «Кореневий гніздовий словник української мови» (2002 р.) [4], у реєстрі якого зафіксовано 2594 корені, у корпусі Словника – більше 70 тисяч слів. Усі корені мовознавці поділяють на вільні і зв'язані. Вільні – це ті, що можуть функціонувати у мовленні як окреме самостійне слово (*мир, край, берег, книга, хліб*); зв'язані ж уживаються тільки у сполученні з афіксами (*тренер, вулиця, пародія*), найчастіше – у запозичених словах.

Корені також характеризують за походженням: власне українські (*поле, небо*) та запозичені (*цирк, пенал, статус, міксер, раунд*). Зазначимо, що в перші десятиріччя ХХ ст. у мові з'явився великий пласт неозапозичень (*акаунт, батл, бренд, блог, спіч, селфі, саундтрек, гаджет*). Їх поява зумовлена розвитком суспільного життя, науки, техніки, економіки тощо. Велика кількість неолексем з'явилася в галузі комп'ютерних технологій, економіці, політиці. Багато запозичених лексем спостерігаємо в мові мас-медіа.

Афікси є носієм словотвірного і граматичного значення слова. У сучасній українській мові афіксальні морфеми (префікс, суфікс, конфікс, інтерфікс, постфікс) зафіксовано у «Словнику афіксальних морфем української мови» (1998 р.) [6]. «За матеріалами морфемно-словотвірного фонду української мови Інституту мовознавства НАН України, в якому понад 166 тисяч слів виділено: 320 суфіксів (суфіксальних аломорфів 682), 81 префікс (142 префіксальні аломорфи), 78 флексій, 54 інтерфікси і 7 постфіксів, тобто 540 службових морфем» [5, с. 31].

У сучасній лінгвістиці існує кілька класифікаційних схем афіксів за різними критеріями: за позицією у структурі слова, за функціями, за способом їх вираження, за походженням і структурою, за ступенем повторюваності. Так, за позицією в структурі слова (щодо місця морфеми у стосунку до кореня: у препозиції чи постпозиції) виділяють префікс, суфікс, інтерфікс, постфікс, конфікс. За функціями афікси поділяють на словотворчі (дериваційні) і формотворчі. Дериваційна роль афіксів полягає у творенні похідного слова, наприклад, суфікси зі значенням «рід занять» -ач, -ист, -тель (*читач, перекладач, тракторист, учитель, вихователь*). Формотворчі афікси служать для творення граматичних форм слів, наприклад, за допомогою суфіксів -в, -л утворюються дієслова минулого часу (*продумав, сиділа*). За ступенем повторюваності морфеми бувають регулярні та нерегулярні.

За способом вираження науковці виокремлюють виражені (звуковими відрізками) і невиражені (нульові) морфеми. За структурно-семантичними ознаками морфеми поділяють на прості й складені, складні, а також на питомі та запозичені. Складені (вторинні, похідні) морфеми утворені з кількох компонентів (суфікси -ник, -арн-, -ичн-, -анин: *лісник, львів'янин*; префікси *зне-, недо-, попо-, спів-*: *знеболити, попочитати, співбесіда*). Прості морфеми містять один компонент (префікси *до-, по-, при-, ви-, на-, не-* та ін.). У сучасній українській мові майже половина префіксів запозичені (38), наприклад: *архі-, екс-, дис-, а-, де-* (*дискваліфікація, аморальний*); більше 30 запозичених суфіксів, наприклад: *-ис, -ент, -аж, -ес, -атор, -ур* (*поетеса, агітатор, метраж*). У системі флексій української мови відсутні запозичення.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Отже, морфемна система мови об'єднує різні за значенням та призначенням морфеми, які досліджують науковці з різних боків: семантики, структури, походження, функцій, уживання тощо. Основним шляхом розширення морфемікону є запозичення, зокрема кореневих морфем. В україністиці укладено низку морфемних та словотвірних лексикографічних праць. Дослідження сучасної морфемної і словотвірної системи мови – важливе та актуальне завдання подальших лінгвістичних розвідок.

Література

1. Бабій І. М., Лісняк Н. І. Сучасна українська мова. Морфеміка і словотвір: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. 112 с.
2. Вакарюк Л. О., Панцьо С. Є. Українська мова. Морфеміка і словотвір. Тернопіль : Лілея, 1999. 220 с.
3. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія : навч. посіб. Київ : Вища шк., 1999. 207 с.
4. Карпіловська Є. А. Кореневий гніздовий словник української мови: Гнізда слів з вершинами – омографічними коренями. Київ : «Укр. енцикл.», 2002. 912 с.
5. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. Київ, 1998. 162 с.
6. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Карпіловський В. С., Недозим Т. І. Словник афіксальних морфем української мови. Київ, 1998. 435 с.
7. Морфемний словник / укл. Л. М. Полюга. Київ : Рад. школа, 1983. 464 с.
8. Полюга Л. М. Словник українських морфем. Львів : Світ, 2001. 448 с.
9. «Українська мова». Енциклопедія. Київ : «Укр. енцикл.», 2000. 752 с.
10. Яценко І. Т. Морфемний аналіз. Словник-довідник / за ред. Н. Ф. Клименко. Київ : Вища шк., 1980-1981. 352 с.

ENGLISH AS A SECOND LANGUAGE FOR SPANISH SPEAKERS

Бендерська Ю. П.

*магістрант, автономний університет Барселони,
аспірант, університет Леріди,
вчитель англійської мови, академія «Perllengües»
м. Каталонія, Іспанія*

In the light of the 21st century, we face the development of multicultural communities all over the planet. This brings us face to face with a new task – learning ways of bringing these cultures closer to each other without anyone getting hurt. This seems a rather challenging thing to do when one finds himself a part of a community which unites different nationalities, religions and political beliefs within one city.

As a teacher of English, I accepted the challenge, as a foreigner, I took it to another level. I teach a foreign language using another foreign language while thinking in my mother tongue. This task may seem unrealistic, yet here we are, constantly learning and improving ourselves. I would like to show you in detail what difficulties we teachers face when we work in a foreign environment